TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

20.11.2015

Eduskunta
Perustuslakivaliokunta
Valiokuntaneuvos Petri Helander
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
valiokuntaneuvos Harri Sintonen

Lausuntopyyntönne HE 92/2015 vp

Asiantuntijalausunto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos pitää ehdotettuja säännöksiä välttämättöminä, jotta mielenterveyslakiin saadaan säännökset siitä, mikä taho on toimivaltainen päättämään tahdosta riippumattomasta hoidosta hoidon jatkamisesta säädetyn määräajan ylityttyä. Viranomaisen toimivalta päättää hoitoon määräämisestä, joka tarkoittaa vapaudenriistoa, ei voi perustua korkeimman hallinto-oikeuden yksittäisessä tapauksessa annettuihin päätöksiin, vaan toimivaltasäännökset on syytä ottaa lakiin. Vaikka sairaaloissa on pyritty tarkasti seuraamaan määräaikojen kulumista, tapahtuu määräaikojen ylittymisiä kuitenkin vuosittain. Näiden tilanteiden varalle on jo potilaan oikeusturvan vuoksi oltava säännökset lain tasolla.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tehnyt helmikuussa 2014 sosiaali- ja terveysministeriölle aloitteen siitä, että mielenterveyslakiin otettaisiin myöhästymistilanteita koskevat säännökset. THL:n lähtökohtana oli alun perin, että 17 §:ään säädettäisiin vain yksi, THL:n toimivaltaa täydentävä säännös myöhästymistapauksia varten. Ministeriön valmistelussa kävi kuitenkin ilmi, että pelkkä THL:n toimivaltaa koskeva säännös ei ole riittävä, sillä myöhästymistapauksissa ei ennen THL:n tekemää hoitoonmääräämispäätöstä ole päätöstä, minkä nojalla potilasta voitaisiin pitää sairaalassa vastoin tahtoaan. Lisäksi virka-apusäännöksiä on syytä täydentää, jotta potilas voidaan toimittaa sairaalaan, vaikka hoitoonmääräämispäätös olisi jo umpeutunut.

Ehdotettujen säännösten käsittämiin tilanteisiin liittyen on Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 5.11.2015 antanut ratkaisun B.K. vs Suomi, jossa EIT hyväksyi hallituksen yksipuolisen julistuksen, jossa hallitus sitoutui tarkistamaan toimivaltaa koskevan lainsäädännön ja tarkistamaan mielenterveyslakia kokonaisuudessaan.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos pitää jokseenkin ongelmallisena ehdotetun 17 b §:n mukaista kuuden kuukauden määräaikaa, jonka kuluessa potilas on myöhästymistapauksissa viimeistään tutkittava. Mikäli potilasta ei saada tutkittua tässä ajassa, päätetään hoidosta esityksen mukaan mielenterveyslain 2 luvun mukaisesti.

Oikeuspsykiatrisessa hoidossa oleva potilas on syyllistynyt rikokseen, minkä vuoksi tähän asemaan liittyy stigmatisaatiota, häpeäleimaa. Lisäksi hoitoajat ovat usein

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos • Institutet för hälsa och välfärd • National Institute for Health and Welfare
Mannerheimintie 166, Helsinki, Finland PL/PB/P.O. Box 30, FI-00271 Helsinki, puh/tel +358 29 524 6000

pidemmät kuin mielenterveyslain 2 luvun mukaan hoitoon määrätyillä. Saattaa myös olla, ettei potilaan sairaudentunto ole riittävästi kehittynyt tai ettei hän ymmärrä tai hyväksy sairautensa ja kriminalisoitujen tekojensa yhteyttä. Näissä tapauksissa potilas voi pyrkiä irrottautumaan oikeuspsykiatrisesta hoidosta. THL pitää mahdollisena, että joissain tapauksissa potilas voisi ajoittaa karkaamisensa lähelle hoitopäätöksensä umpeutumista ja piilotella kuusi kuukautta päästäkseen oikeuspsykiatrisen potilaan statuksestaan. Psyykenlääkitys saattaa joissain tapauksissa vaikuttaa jopa useiden kuukausien ajan lääkityksen lopettamisesta. Potilas saattaa siten selviytyä piileskellen jopa puolen vuoden ajan. Puoli vuotta hoidon jälkeen hänen selviytymisensä kuitenkin vaarantuu ja oireiden aktivoitumisen riski merkittävästi kasvaa. THL katsoo, että kuusi kuukautta on liian lyhyt aika ja olennainen taitekohta sairauden merkittävän oireilun ja väkivaltariskin merkittävän kasvamisen kannalta.

Oikeuspsykiatrisen asiantuntijuuden takaaminen ja hoidon turvaaminen on tärkeää tälle potilasryhmälle tämän erityisen riskin ja riittävän kuntoutumisen arvioimiseksi. Lisäksi mahdollisuus päästää oikeuspsykiatrinen potilas valvonta-ajalle on ehdottoman tärkeä vaihe oikeuspsykiatrisen potilaan kuntoutuksessa. Se jää pois, jos potilaan hoidosta päätetään mielenterveyslain 2 luvun mukaisesti. Näiden seikkojen vuoksi THL ehdottaa, että hoitoon määräämisestä voitaisiin päättää vuoden ajan sen jälkeen, kun hoitoonmääräämispäätös on umpeutunut.

Ylijohtaja — Marina Erhola

Ylilääkäri — Aulikki Ahlgrén-Rimpiläinen

LIITE — Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätös B.K. vs Suomi 5.11.2015